

Калі звярнуцца да зборніка “...І плямы на табе няма”, які склалі вершы любоўнага характару, то ўжо на ўзроўні назвы можна заўважыць матыў узвышэння, сакралізацыі вобраза жанчыны. У прадмове да кнігі аўтар тлумачыць, што прысвячае кнігу любай жонцы, разам з якой за амаль паўстагоддзя перажыў мноства выпрабаванняў і шчаслівых імгненняў, і падкрэслівае: “Прысвячаю з пачуццём **любаві і ўдзячнасці** [вылучана намі. – Е. І]. Калі б не яна, я не зрабіў бы і палавіны таго, што зрабіў – і ў літаратуры, і ў навуцы, і ў грамадскай чынасці” [1, с. 3]. Такое азначэнне свайго пачуцця, якое далей разгортваецца ў лірычнага героя вершаў зборніка, далёкае ад жарсці, ад палкага кахання (пры гэтым у кнігу ўвайшлі творы, напісаныя паэтам як у маладым, так і ў сталым узросце – з 1953 па 2003 гады). Каханне тут трансфармуецца ў любоў-захапленне, ці яшчэ дакладней – у любоў-абагаўленне.

Далей знаходзім пацверджанне гэтай думкі: “У кнізе Святога Пісання «Песня песняў Саламонавых» калісьці, яшчэ ў студэнцкія гады, вычытаў: «Ты ўся прыўкрасная, абранніца мая, і плямы няма на табе». Менавіта гэтыя словы прыйшлі мне на памяць, калі думаў, як назваць свой маленькі «лірычны раман»” [1, с. 3]. Як бачым, вобраз жанчыны набывае велічнасць, сакралізуецца, нагадвае Мадонну, створаную ў адпаведнасці з багдановічаўскай традыцыяй.

З іншага боку, у пейзажнай і грамадзянскай лірыцы паэта мы бачым адваротную трансфармацыю: любоў да радзімы, да яе прыроды нярэдка мяжуе ў Н. Гілевіча з пачуццём да жанчыны – з каханнем. Маці-зямля ўспрымаецца лірычным героем адначасова як сястра і як любая, сакралізуецца, таксама як і жанчына, набываючы рысы Мадонны. Недарэмна Н. Гілевіч часта ўжывае ў дачыненні да з’яў жывой і нежывой прыроды словы, утвораныя ад “каханне”, як, да прыкладу, у вершы “Я хаджу, закаханы ў твае краявіды...”, дзе гучыць зварот да роднага краю. У вершы “Мой лёс – каханне”, у якім заключана паэтычнае крэда аўтара, паняцці любові і кахання атаясамліваюцца найпрост, выступаюць узаемазамяняльнымі паняццямі.

Такім чынам, прыхільнасць да аб’яднання патрыятычнага і інтымнага пачаткаў, іх непадзельнасць у лірыцы ўсіх чатырох відаў – характэрная рыса светаўспрымання Ніла Гілевіча і яго аўтапсіхалагічнага лірычнага героя. Паняцці любові і кахання ў вершатворчасці паэта нярэдка атаясамліваюцца, становяцца ізаморфнымі. Адсюль сакралізацыя вобраза жанчыны, стварэнне вобраза Мадонны, які не суадносіцца з палкім, пачуццёвым каханнем, а патрабуе абагаўлення, і надзяленне вобразаў зямлі, радзімы, роднага краю рысамі каханай.

Літаратура

1 Гілевіч, Н. ...І плямы на табе няма: лірычны раман / Ніл Гілевіч. – Мінск : Тэхналогія, 2003. – 26 с.

А. У. Коніч

*Навук. кір. К. Л. Хазанова,
канд. філал. навук, дацэнт*

ГРАМАТЫЧНАЯ РАЗНАСТАЙНАСЦЬ ПРЫМЕТНІКАЎ У МОВЕ БЕЛАРУСКІХ НАРОДНЫХ ЗАГАДАК

Шматлікія стагоддзі аддзяляюць нас ад стваральнікаў тэкстаў такога малога фальклорнага жанру, як загадкі. На пачатку свайго існавання многія загадкі мелі міфалагічны характар і нават выкарыстоўваліся ў розных рытуалах. З часам загадкі сталі спосабам праверкі суразмоўцы на дасціпнасць і кемлівасць. У беларускім фальклоры загадкі выяўляюцца адным з самым папулярных жанраў і сапраўдную канкурэнцыю па функцыянаванню складаюць толькі прыказкам і прымаўкам. У вобразнай аснове загадак закладзена супастаўленне розных рэалій па некаторых прыкметах і характэрных уласцівасцях.

Мова беларускіх загадак багатая на розныя вобразна-выяўленчыя сродкі і моўныя адзінкі. Пашыраныя ў мове беларускіх загадак прыметнікі. Менавіта прыметнікі дапамагаюць

падкрэсліць пэўную рысу і прыкмету загаданай з’явы. Ад’ектывы ў загадках называюць прыкметы і наштурхоўваюць адгадвальніка на правільную адгадку: “*Жоўтая курыца пад тынам кубліца (гарбуз)*” [1, с. 99].

Для мовы беларускіх народных загадак уласціва ўжыванне прыметнікаў усіх граматычных разрадаў. Найбольш ужывальнымі варта назваць якасныя прыметнікі. З якасных прыметнікаў часта сустракаюцца абазначэнні колераў. Звычайна гэтыя загадкі прысвячаюцца з’явам прыроды. Пашыраныя назвы колераў у беларускіх загадках – *белы, чорны*: “*Белая карова траснік паламала (снег)*” [1, с. 52]; “*Чорны конь лезе у агонь (качарга)*” [1, с. 283]; “*Цвет белы, а ягадкі чорныя (грэчка)*” [1, с. 85]. У многіх тэкстах сустракаецца прыметнікі *чырвоны, сіні*: “*У лесе на прыгурку стаіць панна ў чырвоным каптурку (суніца)*” [1, с. 72]; “*За лесам сіні агонь гарыць (лён)*” [1, с. 82].

Адносныя і прыналежныя прыметнікі адзначаюцца радзей. Адносныя прыметнікі перадаюць адносіны да матэрыялу, з якога традыцыйна вырабляўся загаданы прадмет: “*Кацёл мясны, а пракіды жалезныя (асядланы конь)*” [1, с. 135]; “*Драўляны нос у зямлю ўрос (саха)*” [1, с. 195]. Прыналежныя прыметнікі адлюстроўваюць роднасныя сувязі: “*Усё паднімеш, хоць найцяжэйша, а бацькавай тычкі не паднімеш (прамень сонца)*” [1, с. 25].

Такім чынам, у мове беларускіх загадак прыметнікі сустракаюцца часта, абазначаюць важныя для адгадвання прыкметы загаданых з’яў і праяўляюць граматычную і семантычную разнастайнасць.

Літаратура

1 Загадкі / рэд. А. С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1972. – 448 с.

А. А. Муратова

Науч. рук. *В. И. Коваль,*

д-р филол. наук, профессор

НАЗВАНИЯ НЕКОТОРЫХ ТРАВ В ТЕКСТАХ РУССКИХ НАРОДНЫХ ЗАГОВОРОВ

Как известно, различные травы находят активное применение в народной медицине, но в сфере народной духовной культуры некоторые из них наделяются определенными магическими свойствами, что отражается в их использовании в текстах народных заговоров. Рассмотрим с этой точки зрения три флористические номинации метафорического характера, образованные способом сложения: *молчан-трава, одолень-трава* и *плакун-трава*.

Слово *молчан* в названии травы предположительно связано со свойствами самого растения, которое использовалось при лечении потери голоса, связанной с болезнью горла, то есть с временным молчанием. Народная номинация *молчан-трава* на основании ряда описаний идентифицируется как *василек синий* (лат. *centaurea cyanus*) – сорное луговое растение [1, с. 102]. В процессе собирания васильков рекомендовалось произносить заговор-закливание, суть которого заключается в отождествлении молчания растущей травы с молчанием недоброжелателей, то есть их пассивностью: *Будь ты, трава молчан, на все пригожа; ты, трава молчан, никому не противляешься и молчиши, стоя в поле, ни сердца, ни кручины ни на кого не держиши, так бы на этом свете други мои и недруги, и злые мои супостаты против меня, раба Божия, во всем молчали и не противлялись бы мне, рабу Божию, ни в чем* [2, с. 91].

Метафорическая номинация *одолень-трава* обычно используется для названия довольно известного водного растения *кувшинка белая*. Латинское название этого растения – *putphaea alba* – связано с представлениями о нимфах, то есть русалках, которые могут превращаться в кувшинку. Кроме того, фитоним *одолень-трава* мог употребляться и для названия других растений, например, травы *молочай* (лат. *euphorbia*), имеющей колючки. В любом случае приложение *одолень*, образованное от глагола *одолеть* ‘пересилить, победить кого-либо’; ‘преодолеть